

עניין הברכה וסמיכת הידיים

א. ספר בראשית פרק מח

(יב) וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֶת־מַעַם בְּרָכּוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ לְאֶפְיֵי אָרְצָה :
 (יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׂמְלוֹ מִיְמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו :
 (יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־מֵינּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצְּעִיר וְאֶת־שְׂמָאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שֶׁכָּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר :
 (טו) וַיִּבְרַךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הֲאֵלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי אֲבֹתַי לְפָנָיו אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק הֲאֵלֹהִים הִרְעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה :
 (טז) הַמְלֶאֶךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל־רַע יִבְרַךְ אֶת־הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָּהֶם שְׁמֵי אֲבֹתֵי אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק וַיִּדְוֶה לְרֹב בְּקִרְבֵי הָאָרֶץ :
 (יז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף כִּי־יִשִׁית אֲבִיו יָד־מֵינּוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד־אֲבִיו לְהִסִּיר אֹתָהּ מֵעַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה :
 (יח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֵל־אֲבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכוֹר שֵׁים וַיִּמְנָךְ עַל־רֹאשׁוֹ :
 (יט) וַיִּמָּאֵן אֲבִיו וַיֹּאמֶר יְדַעְתִּי בְנִי יְדַעְתִּי גַם־הוּא יִהְיֶה לָעַם וְגַם־הוּא יִגְדֹל וְאִוְלָם אַחִיו הַקְּטָן יִגְדֹל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֵא־הַגּוֹיִם :

ב. ספר בראשית פרק כז

(ל) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־כָּלָה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אֲבִיו וַעֲשׂוֹ אַחִיו בָּא מִצִּידוֹ :
 (לא) וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מִטְּעָמִים וַיָּבֵא לְאֲבִיו וַיֹּאמֶר לְאֲבִיו יָקָם אֲבִי וַיֹּאכַל מִצִּיד בְּנֵי בְּעֵבֶר תִּבְרַכְנִי נַפְשִׁי :
 (לב) וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אֲבִיו מִי אַתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בְנֶךָ בְּכָרְךָ עֲשׂוֹ :
 (לג) וַיִּחְרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מָאֵד וַיֹּאמֶר מִי אַפּוֹא הוּא הַצֵּד צִיד וַיָּבֵא לִי וַיֹּאכַל מִכָּל־בְּטָרִם תָּבֹוא וְאֲבָרְכָהוּ גַם־בְּרוּךְ יִהְיֶה :

ג. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז/א

תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמי בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפני משורת הדין ונענע לי בראשו

ד. ספר העקרים - מאמר רביעי פרק יט

ענין הברכות שהנביאים והצדיקים והחסידים מברכין את האנשים להוא דבר נבוכו בו המפרשים ולא העלו בו דבר הגון וזה שהם אמרו לא ימלט הדבר מחלוקה אם שיהיו הברכות תפלה או הגדת העתידות ואם הם תפלה למה חרד יצחק חרדה גדולה עד מאד על שברך לזולת עשו ואמר מי אפוא הוא הצד ציד וגוי (בראשית כ"ז) ואמר ואברכהו גם ברוך יהיה (שם) יחזור ויתפלל על עשו כמו שהתפלל בתחלה על יעקב שכלי ספק יותר ראוי שתהיה תפלתו נשמעת באחרונה על עשו שתעשה ברצון יותר ממה שנתקבלה על יעקב שהיתה במרמה ואם הברכות הן הגדת עתידות למה נתרעם עשו ע"י ואמר את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי (שם) ואיך אמר לו יצחק הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים (שם) הרי לא עשה דבר מעצמו אלא שהיה מגיד בנבואה העתידות לבא על המתברך ומה תרעומות יש בזה ליצחק ולעשו

והנראה לי בזה הוא שענין הברכות אינו הגדת עתידות כלל אבל הוא תפלה עם נתינת הכנה אל המקבל שיחול השפע האלהי עליו וזה שהשפעים העליונים ישתלשלו ויושפעו על המקבלים בהדרגות ואמצעים ובתנאי שיהיו המקבלים ראויים ועל יחס וסדר שמור ושיהיו עם זה מוכנים לקבל השפע ההוא ואם יפסק ההשתלשלות מאיזה מהאמצעים ולא יהיה היחס שמור או הסדר או יהיה המקבל בלתי מוכן יתבלבל השפע או היחס ולא יחול השפע האלהי בהשתנות הסדר ולזה צריך שיהיה במקבל הכנה כדי שיחול בו השפע ההוא וכשלא יהיה המקבל מוכן לקבל השפע האלהי יוכן על ידי הנביא או על ידי הצדיק או החסיד ויהיה המברך אמצעי בהורדת השפע ההוא וזהו ענין סמיכת היד שהיו סומכין ידיהם המברכים על המתברכין לתת הכנה אל המתברך שיקבל השפע או הטוב ההוא וכאלו החסיד או הצדיק המברך הוא צנור להמשיך השפע האלהי על ידו כמו שמצינו בענין הנבואה שהיתה שורה על ידי הנביא על הבלתי ראויים אליה ובלבד שיהיה בהם קצת הכנה אמר השי"י למשה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו (במדבר כ"ז) וכפי מעלת הסומך או המברך יהיה מדרגת השפע המקובל ולזה תמצא שאמר אליהו לאלישע כשאמר לו שאל מה אעשה לך בטרם אלקח ממך (מלכים ב' ב') והשיב אלישע ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ואמר לו אליהו הקשית לשאול שאי אפשר לאדם לתת הכנה אל המקבל יותר מהנמצא אצלו ולזה אמר לו שאם יראה אותו אחר שיהיה לוקח ממנו יהיה לו כן שכלי ספק יהיה אליהו כאחר הלקיחה במדרגה יותר גדולה ממה שהיה קודם לכן ויהיה אז אפשר לו להשפיע עליו פי שנים ממה שהיה באליהו טרם הלקיחה מה שלא היה אפשר לו להשפיע קודם שילקח

ה. ספר נפש החיים - שער ב - פרק ב

והענין כי מלת ברוך. אינו לשון תהלה ושבח כמו ששומה בפי ההמון. שהרי כשאהו לר"י ישמעאל בני ברכני. לא אמר שם שום שבח בברכתו אלא תפלה ובקשת רחמים. וכן בב"מ (ק"י"ד א') אמרינן וברכך יצא הקדש שא"צ ברכה. ופריך השי"ס ולא הוא כתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' כו'. אבל האמת. כי ברוך פירושו לשון תוספת ורבו. וכענין קח נא את ברכתי כו'. וברך את לחמך. וברך פרי בטןך כו'. והרבה כיוצא במקרא. שא"א לפרשם לשון תהלה ושבח. אלא לשון תוספת ורבו. ובזוהר אמר בכ"מ אמשכא ברכאן כו'. לארקא ברכאן. לאוסיפי ברכאן. תוספת רבויה דברכאן כו'. אמנם ענין הברכה לו יתייש. אין הכוונה לעצמות אדון יחיד ב"ה כביכול. חלילה וחלילה. כי הוא מרומם מעל כל ברכה. אבל הענין כמ"ש בזוהר דקב"ה סתים וגליא. כי עצמות א"ס ב"ה הוא סתים מכל סתימין. ואין לכנותו ח"ו בשום שם כלל אפילו בשם הוי"ה ב"ה ואפי' בקוצו של יו"ד דבי'.

ומה שמושג אצלינו קצת ואנו מכנים ומתארים כמה תארים ושמות וכנויים ומדות. כמו שמצינום בתורה ובכל מטבע התפלה. כולם הם רק מצד התחברותו יתברך אל העולמות והכחות מעת הבריאה. להעמידם ולהחיותם. ולהנהיגם כרצונו יתי"ש.

ו. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה א סימן י

דרש רבי יהודה בן פזי במעשה בראשית בהזיה דבר קפרא, למה נברא העולם בבי' להודיעך שהן שני עולמים העוה"ז והעוה"ב, ד"א ולמה בבי' שהוא לשון ברכה, ולמה לא באל"ף שהוא לשון ארירה, ד"א למה לא באל"ף שלא ליתן פתחון פה לאפיקורסין, לומר היאך העולם יכול לעמוד שהוא נברא בלשון ארירה, אלא אמר הקדוש ברוך הוא הרי אני בורא אותו בלשון ברכה והלוא יעמוד

ז. ספר נפש החיים - שער ב - פרק ג

ולכן קבעו אנשי כנה"ג הנוסח של כל ברכות המצות בלשון נוכח ונסתר. תחלתם ברוך אתה הוא לשון נוכח. ומסיימים אשר קדשנו כו' וצונו לשון נסתר. שמצד התחברותו יתברך ברצונו אל העולמות שעי"ז יש לנו קצת השגה כל דהו. אנו מדברים לנוכח ברוך אתה ה' כו'. כי העולמות הם הצריכים לענין התוספת ורבויה ברכה מעצמותו ית' המתחבר אליהם. וזהו מלך העולם כמ"ש ברע"מ הנ"ל כד נחית לאמלכא עליהו ויתפשט על בריין כו' והמצווה אותנו ומקדשנו הוא עצמותו ית' א"ס ב"ה לבדו הסתום מכל סתימין. לכן תקנו בלשון נסתר אשר קדשנו וצונו :

ח. ספר נפש החיים - שער ב - פרק ד

זהו ענין הברכה לו ית' בכל הברכו' והתפלו' שפירושו הוא תוספת ורבו ממש כמשמעו כנ"ל. שזהו רצונו יתב' מטעם כמוס אתו ית'. שנתקן ונייחד ע"י הברכות והתפלות הכחות והעולמות העליונים. שיהו מוכנים וראויים לקבל שפעת קדושת אור עליון. ולהמשיך ולהוסיף בהם קדושת האור ורב ברכות מעצמותו יתב' המתחבר אליה' ומתפשט בתוכם. וממילא יושפע זה התוספת ברכה והקדושי' גם על עם סגולי'. שגרמו וסבבו לכל הכבוד הזה. וזה שאמר ר' ישמעאל כשביקש הוא ית' מאתו ישמעאל בני ברכני. יהי רצון שיכבשו רחמיך את כעסך וגולו רחמיך כו' ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפני משורת הדין. ועי' ז"ח רות ס"ז ב' ר"נ פתח ואכלת כו' וברכת את ה' אלקיך כו'. ואר"י גדול כח ברכת המזון שמוסיף כח ברכה בפמליא של מעלה.

ט. ספר ויקרא פרק ט

(כב) וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם ויכד מעשת החטאת והעלה והשקמים :

י. אבן עזרא על ויקרא פרק ט פסוק כב

(כב) וישא אהרן את ידיו אל העם - אל נכחם וקדמונו העתיקו מכאן צורת נשיאות כפים :

יא. רמב"ן על ויקרא פרק ט פסוק כב

ויתכן לומר, כי אהרן פרש כפיו השמים וברך את העם כאשר עשה שלמה, שנאמר (מ"א ח כב) ויעמד שלמה לפני מזבח ה' ויפרוש כפיו השמים, ושם (פסוק נה) נאמר ויעמד ויברך את כל קהל ישראל קול גדול לאמר, ולפיכך לא הזכיר הכתוב שצוה אותו משה לעשות כן :

יב. ספר מלכים א פרק ח

(כב) ויעמד שלמה לפני מזבח יהוה נגד כל קהל ישראל ויפרש כפיו השמים :

(כג) ויאמר יהוה אלהי ישראל אין קמוך אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת שמר הברית והחסד לעבדיך ההלכים לפניך בכל לבם :

(כד) אשר שמרת לעבדיך דוד אבי את אשר דברת לו ותדבר בפניך ובנידך מלאת פיום הנה :

(כה) ועתה יהוה אלהי ישראל שמר לעבדיך דוד אבי את אשר דברת לו לאמר לא יכרת לך איש מלפני ישוב על פסא ישראל רק אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני כאשר הלכת לפני :

(כו) ועתה אלהי ישראל יאמן נא דבריך \ {דברך} אשר דברת לעבדיך דוד אבי :

יג. רבינו בחיי על בראשית פרק מח פסוק יג

(יג) ויקח יוסף את שניהם - והיתה הברכה חלה עליהם בסמיכה זו כאשר כתוב ביהושע (במדבר כז) ויסמך את ידיו עליו, כדי שיאצל רוח הקדש על הנסמך. ומזה הענין היתה הסמיכה בזמן החכמים, גם ברכת כהנים בנשיאת כפים, כי לא יתכן לכהן הנושא את כפיו שיסמוך את ידיו על כל אחד ואחד מישראל, ועל זה היה פורש כפיו למעלה כדי להאציל כח הברכה למטה ממקור הברכה העליונה, והוא שכל את ידיו מלשון שכל וחכמה כי נתכון בעשר אצבעות ידיו להמשיך הברכה ממקור החכמה והשכל. וכן אמר התרגום אחכמינון לידוהי, כענין (תהלים קלד) שאו ידיכם קדש וברכו את ה', קדש היא החכמה שהיא מקור הברכה והבן זה